

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

I. ÚS 505/2020-26

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 3. novembra 2020 v senáte zloženom z predsedníčky senátu Jany Baricovej a sudcov Rastislava Kaššáka (sudca spravodajca) a Miloša Maďara predbežne prerokoval ústavnú sťažnosť sťažovateľov

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] a [REDACTED]

[REDACTED] zastúpených advokátkou JUDr. Annou Mozolíkovou, Palárikova 1449, Čadca, vo veci namietaného porušenia základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 158/2019 z 26. februára 2020 a takto

r o z h o d o l :

Ústavnú sťažnosť [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED],
[REDACTED] a [REDACTED] o d m i e t a ako zjavne neopodstatnenú.

Odôvodnenie:

I.

Vymedzenie napadnutého rozhodnutia a sťažnostná argumentácia

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 3. júla 2020 doručená ústavná sťažnosť [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], a [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ] (spolu ďalej len „sťažovatelia“), ktorou namietajú porušenie základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd (ďalej len „dohovor“) uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) sp. zn. 4 Cdo 158/2019 z 26. februára 2020 (ďalej aj „napadnuté uznesenie“).

2. Z ústavnej sťažnosti a príloh k nej pripojených vyplýva, že Okresným súdom Bratislava II (ďalej len „okresný súd“) bolo pod sp. zn. 15 C 306/2014 vedené konanie o určenie dedičského práva, v ktorom mali sťažovatelia postavenie žalovaných. Konanie sa začalo na základe žaloby [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ] (ďalej len „žalobkyňa“), na podanie ktorej bola odkázaná uznesením okresného súdu sp. zn. 46 D 666/2009 z 13. októbra 2014 a ktorou sa domáhala určenia, že je dedičkou v tzv. tretej dedičskej skupine podľa § 475 ods. 1 Občianskeho zákonníka po poručiteľovi [REDAKOVANÉ], zomrelom 6. septembra 2006 (ďalej len „poručiteľ“). Dedičského práva sa domáhali aj sťažovatelia, ktorí by prichádzali do úvahy ako dedičia v tzv. štvrtej dedičskej skupine v prípade, ak by po poručiteľovi nededila žalobkyňa, ktorá svoje dedičské právo odvodzovala zo skutočnosti, že s poručiteľom žila v spoločnej domácnosti viac ako jeden rok pred jeho vyhlásením za mŕtveho. Žalobkyňa

tvrdila, že ako životná partnerka poručiteľa sa spolupodieľala na uhrádzaní spoločných nákladov na bývanie, stravovanie a iný spotrebný tovar využívaný v ich domácnosti, pričom spolu s poručiteľom trávili dovolenky, chodili na výlety a navštevovali rôzne spoločenské podujatia a rodinné oslavy. Ako životnú partnerku (družku) poručiteľa ju vnímalo aj jeho okolie a priatelia.

3. Okresný súd rozsudkom sp. zn. 15 C 306/2014 z 27. januára 2016 (ďalej len „rozsudok okresného súdu“) žalobu sťažovateľov zamietol, pretože na základe vykonaného dokazovania dospel k záveru, že žalobkyňa v konaní neunesla dôkazné bremeno a nepreukázala svoje tvrdenie o vedení spoločnej domácnosti s poručiteľom. Okresný súd považoval za nesporné, že žalobkyňa mala s poručiteľom partnerský vzťah, v rámci ktorého trávila s poručiteľom voľný čas, dovolenky a zúčastňovala sa rodinných a iných spoločenských udalostí, čo však ale podľa okresného súdu neznamenal, že s poručiteľom viedla spoločnú domácnosť po zákonom stanovenú dobu. Súčasne bol okresný súd toho názoru, že žalobkyňa nepreukázala ani starostlivosť o domácnosť poručiteľa, pričom sama potvrdila, že náklady spojené s užívaním bytu hradil výlučne poručiteľ trvalým príkazom z jeho účtu a každý z nich hospodáril so svojimi financiami samostatne. Ani z dokladov predložených žalobkyňou o nákupe spotrebného tovaru nebolo podľa názoru okresného súdu zrejmé, komu boli doklady vystavené a kto skutočne kúpnu cenu za predmetný tovar zaplatil. Okresný súd nepovažoval za potrebné zaoberať sa aj otázkou splnenia podmienky trvalého spolužitia žalobkyne a poručiteľa, pretože v danom prípade nebol naplnený druhý z kumulatívnych znakov spoločnej domácnosti, a to spoločné uhrádzanie nákladov na domácnosť. Na základe uvedeného okresný súd uzavrel, že žalobkyňu nie je možné považovať za dedičku po poručiteľovi, preto jej žalobe nevyhovet.

4. Na základe odvolania žalobkyne krajský súd rozsudkom sp. zn. 3 Co 182/2016 z 25. septembra 2018 (ďalej len „rozsudok krajského súdu“) potvrdil rozsudok okresného súdu ako vecne správny a sťažovateľom priznal proti žalobkyni nárok na náhradu trov odvolacieho konania v plnom rozsahu. Krajský súd sa v celom rozsahu stotožnil s odôvodnením rozsudku okresného súdu [§ 387 ods. 2 Civilného sporového poriadku (ďalej aj „CSP“)] a na zdôraznenie jeho správnosti, reagujúc súčasne na odvolacie námietky

žalobkyne, prisvedčil názoru okresného súdu, že žalobkyňa v konaní neunesla dôkazné bremeno, pokiaľ ide o preukázanie vedenia spoločnej domácnosti s poručiteľom po dobu najmenej jedného roka pred jeho smrťou, a v tomto smere v odvolaní neuviedla žiadne relevantné argumenty spôsobilé spochybniť tento záver okresného súdu. Krajský súd považoval za nadbytočné doplniť dokazovanie výsluchom ďalších svedkov navrhovaných žalobkyňou z dôvodu, že aj v prípade, ak by potvrdili partnerské spolužitie žalobkyne a poručiteľa, nepredstavovalo by to dôkaz o vedení ich spoločnej domácnosti z hľadiska pojmového vymedzenia v zmysle § 475 ods. 1 v spojení s § 115 Občianskeho zákonníka. Ani skutočnosť, že žalobkyňa disponovala kľúčmi od bytu poručiteľa, nesvedčila podľa názoru krajského súdu o tom, že s ním žila v spoločnej domácnosti. Rovnaký názor krajský súd zaujal, aj pokiaľ ide o zariadenie bytu, ktoré síce môže preukazovať spolužitie žalobkyne a poručiteľa ako partnerov, ale nevypovedá o vedení domácnosti z hľadiska spoločného uhrádzania nákladov. Krajský súd považoval za logický a správny aj názor okresného súdu týkajúci sa dokladov preukazujúcich kúpu spotrebného tovaru (elektrospotrebičov) predložených žalobkyňou, keďže tieto hodnoverne nedokazovali, že zakúpený tovar slúžil spoločným potrebám poručiteľa a žalobkyne.

5. Proti rozsudku krajského súdu podala žalobkyňa dovolanie, ktorého prípustnosť vyvodila z § 420 písm. f) CSP. Najvyšší súd vyhodnotil dovolanie žalobkyne ako prípustné a opodstatnené, pričom v odôvodnení napadnutého uznesenia v podstatnom konštatoval, že nevykonaním dôkazov navrhnutých žalobkyňou sa žalobkyňa dostala do podstatne slabšej pozície voči sťažovateľom, keďže jej bolo konajúcimi súdmi znemožnené predkladať dôkazy svedčiace v jej prospech. Takýto postup konajúcich súdov považoval najvyšší súd za odporujúci princípu rovnosti zbraní. Najvyšší súd rovnako krajskému súdu vytkol, že dôkladne nepostupoval podľa zásady voľného hodnotenia dôkazov a nerešpektoval ani dôvody pre neakceptovanie dôkazného návrhu strany. Súčasne najvyšší súd poukázal na to, že pojem „spoločnej domácnosti“ nemôže byť konajúcimi súdmi vykladaný iba vo formálnom zmysle. Z uvedených dôvodov najvyšší súd nepovažoval odôvodnenie rozsudku krajského súdu (a súčasne aj rozsudku okresného súdu) vo vzťahu k nevykonaniu dôkazov navrhnutých žalobkyňou za dostačujúce a adekvátne, čo zakladá porušenie práva žalobkyne na spravodlivý súdny proces podľa § 420 písm. f) CSP,

preto rozsudok krajského súdu spolu s rozsudkom okresného súdu zrušil a vec vrátil okresnému súdu na ďalšie konanie a nové rozhodnutie (§ 449 ods. 1 CSP).

6. Sťažovatelia v ústavnej sťažnosti, poukazujúc na viaceré rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, namietajú, že najvyšší súd prekročil medze dovolacieho prieskumu a rozhodol nad rozsah a dôvody obsiahnuté v dovolaní žalobkyne, čím protiústavným spôsobom zasiahol do právoplatných rozhodnutí všeobecných súdov s cieľom jednostranne zvýhodniť jednu zo sporových strán. Sťažovatelia dôvodlia, že rozhodnutia konajúcich súdov napadnuté dovolaním nevykazovali žiadne vady odôvodňujúce ich zrušenie pre porušenie práva na spravodlivý súdny proces podľa § 420 písm. f) CSP. Súčasne vyjadrujú presvedčenie, že najvyšší súd „zneužil“ dôvod podľa § 420 písm. f) CSP na neprípustnú revíziu skutkových zistení a právneho posúdenia veci konajúcimi súdmi. Do práva na spravodlivý proces podľa sťažovateľov nepatrí právo strany na to, aby sa konajúci súd stotožnil s jej skutkovým a právnym posúdením a návrhmi na vykonanie dokazovania. Nevykonanie dokazovania nepredstavuje porušenie práva na spravodlivé súdne konanie, ak bolo odmietnutie dôkazu náležite zdôvodnené, pričom táto požiadavka bola podľa sťažovateľov zo strany konajúcich súdov dostatočne splnená. V tejto súvislosti sťažovatelia citujú z odôvodnenia rozsudku krajského súdu (konkrétne body 18 a 20), z ktorého podľa nich nepochybne vyplýva, že krajský súd sa dostatočne vysporiadal s odvolacími námietkami žalobkyne a konformne rovnako ako okresný súd zdôvodnil, prečo nevykonal žalobkyňou navrhnuté dôkazy. S odkazom na uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 3 Cdo 26/2017 zo 6. marca 2017 sťažovatelia argumentujú, že nedostatok riadneho odôvodnenia, nedostatočne zistený skutkový stav či nesprávne právne posúdenie veci rozhodne nezakladajú vadu zmätočnosti podľa § 420 písm. f) CSP a opätovne zdôrazňujú, že v posudzovanej veci boli rozhodnutia konajúcich súdov odôvodnené riadne a presvedčivo. Napriek tomu však najvyšší súd neprípustne zasiahol do týchto právoplatných rozhodnutí tak, že ich zrušil, čo podľa sťažovateľov vyvoláva oprávnené otázky a pochybnosti o nezaujatosti predsedu senátu najvyššieho súdu rozhodujúceho v ich veci.

7. Najvyšší súd súčasne podľa sťažovateľov prekročil svoju právomoc aj tým, že podal výklad a spôsob aplikácie pojmu „spoločná domácnosť“, a teda posudzoval právne posúdenie veci, hoci taký dovolací dôvod a dôvod prípustnosti dovolania nebol žalobkyňou uplatnený. Rovnako nebola žalobkyňou nastolená ani žiadna právna otázka týkajúca sa ustálenej rozhodovacej praxe najvyššieho súdu podľa § 421 ods. 1 CSP, preto sú sťažovatelia toho názoru, že najvyšší súd v napadnutom uznesení vyriešil otázku, ktorú si sám „*svojvoľne nastolil za dovolateľku*“. Sťažovatelia pritom v tomto smere argumentujú, že zo žiadneho právneho predpisu či rozhodovacej praxe najvyšších súdnych autorít nevyplýva, že by mal najvyšší súd možnosť v rámci § 420 písm. f) CSP poskytovať výklad hmotnoprávných noriem.

8. Vzhľadom na uvedené sťažovatelia navrhujú, aby ústavný súd po prijatí ich ústavnej sťažnosti na ďalšie konanie vo veci samej nálezom vyslovil, že napadnutým uznesením najvyššieho súdu bolo porušené ich základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, a preto napadnuté uznesenie najvyššieho súdu zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie. Súčasne si sťažovatelia uplatňujú trovy konania vzniknuté v konaní pred ústavným súdom v sume 906,24 € a na ich náhradu žiadajú zaviazať najvyšší súd.

II.

Relevantná právna úprava a ústavnoprávne východiská v judikatúre ústavného súdu

9. Podľa čl. 124 ústavy ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

10. Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

11. Podľa čl. 140 ústavy podrobnosti o organizácii ústavného súdu, o spôsobe konania pred ním a o postavení jeho sudcov ustanoví zákon. Týmto zákonom je s účinnosťou od 1. marca 2019 zákon č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 413/2019 Z. z. (ďalej len „zákon o ústavnom súde“).

12. Podľa § 56 ods. 1 zákona o ústavnom súde ústavný súd návrh na začatie konania predbežne prerokuje na neverejnom zasadnutí bez prítomnosti navrhovateľa, ak tento zákon v § 9 neustanovuje inak.

12.1 Podľa § 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde ústavný súd môže na predbežnom prerokovaní bez ústneho pojednávania uznesením odmietnuť návrh na začatie konania,

- a) na prerokovanie ktorého nemá ústavný súd právomoc,
- b) ktorý je podaný navrhovateľom bez zastúpenia podľa § 34 alebo § 35 a ústavný súd nevyhovел žiadosti navrhovateľa o ustanovenie právneho zástupcu podľa § 37,
- c) ktorý nemá náležitosti ustanovené zákonom,
- d) ktorý je neprípustný,
- e) ktorý je podaný zjavne neoprávnenou osobou,
- f) ktorý je podaný oneskorene,
- g) ktorý je zjavne neopodstatnený.

13. O zjavnej neopodstatnenosti návrhu na začatie konania pritom možno hovoriť vtedy, ak namietaným postupom orgánu štátu nemohlo vôbec dôjsť k porušeniu toho základného práva alebo slobody, ktoré označil sťažovateľ, a to buď pre nedostatok vzájomnej príčinnej súvislosti medzi namietaným rozhodnutím alebo iným označeným postupom orgánu štátu a základným právom alebo slobodou, ktorých porušenie sa namietalo, prípadne z iných dôvodov. Za zjavne neopodstatnenú možno považovať ústavnú sťažnosť, pri predbežnom prerokovaní ktorej ústavný súd nezistil žiadnu možnosť porušenia označeného základného práva alebo slobody, reálnosť ktorej by mohol posúdiť po jej prijatí na ďalšie konania (I. ÚS 66/98, III. ÚS 168/05, IV. ÚS 136/05, I. ÚS 453/2011). K iným dôvodom, ktoré môžu zakladať záver o zjavnej neopodstatnenosti sťažnosti, nesporne patrí aj ústavnoprávny rozmer, resp. ústavnoprávna intenzita

namietaných pochybení, resp. nedostatkov v činnosti alebo rozhodovaní príslušného orgánu verejnej moci, posudzovaná v kontexte s konkrétnymi okolnosťami prípadu (IV. ÚS 362/09, m. m. IV. ÚS 62/08, I. ÚS 165/2015).

14. Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

15. Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu.

16. Ústavný súd konštatuje, že vo vzťahu k čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru už v minulosti judikoval, že formuláciou uvedenou v čl. 46 ods. 1 ústavy ústavodarca v základnom právnom predpise Slovenskej republiky vyjadril zhodu zámerov vo sfére práva na súdnu ochranu s právnym režimom súdnej ochrany podľa dohovoru (II. ÚS 71/97). Z uvedeného dôvodu v obsahu týchto práv nemožno vidieť zásadnú odlišnosť (IV. ÚS 195/07).

III.

Posúdenie vecí ústavným súdom

17. V danom prípade je ústavná sťažnosť sťažovateľov nasmerovaná proti uzneseniu najvyššieho súdu, ktorým bol z dôvodu existencie vady zmätočnosti podľa § 420 písm. f) CSP zrušený rozsudok krajského súdu spolu s rozsudkom okresného súdu a vec bola vrátená okresnému súdu na ďalšie konanie a nové rozhodnutie. Podstata ústavnej sťažnosti spočíva v tvrdení sťažovateľov o porušení ich základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru tým, že najvyšší súd

- neprípustne zasiahol do právoplatných rozhodnutí súdov nižšej inštancie,

- v rozpore s rozhodovacou činnosťou najvyššieho súdu považoval za porušenie práva na spravodlivé súdne konanie podľa § 420 písm. f) CSP aj nedostatočné odôvodnenie rozhodnutia a

- rozhodol nad rámec rozsahu a dôvodov vymedzených žalobkyňou v podanom dovolaní a v rozpore s Civilným sporovým poriadkom podal výklad hmotnoprávnej normy.

18. Ústavný súd v prvom rade považuje za potrebné poukázať na osobitosť prerokúvanej veci spočívajúcej v povahe rozhodnutia, proti ktorému ústavná sťažnosť smeruje. V danom prípade ide o zrušujúce (kasačné) uznesenie najvyššieho súdu, čo znamená, že konanie v právnej veci sťažovateľov nie je právoplatne skončené. Ústavný súd sa preto najprv zaoberal tým, či povaha napadnutého rozhodnutia, ktoré nie je „konečným rozhodnutím“, nebráni prijatiu ústavnej sťažnosti na ďalšie konanie.

19. Ústavný súd v tejto súvislosti zdôrazňuje, že zásadne môže o merite veci rozhodovať len v prípade takej ústavnej sťažnosti, ktorá smeruje proti „konečným“ rozhodnutiam orgánov verejnej moci. Spravidla musí ísť o rozhodnutie, ktorým sa súdne či iné konanie končí, a jeho účastník nemá možnosť inej právnej obrany než využitie inštitútu ústavnej sťažnosti. V konaní, ktoré v čase predbežného prerokovania ústavnej sťažnosti ešte stále prebieha, nemožno uvažovať o splnení tejto požiadavky (IV. ÚS 361/2010). Základné právo na súdnu ochranu, ako aj právo na spravodlivé súdne konanie sú totiž „výsledkové“, čo znamená, im musí proces zodpovedať ako celok a skutočnosť, či napadnuté konanie ako celok bude spravodlivé, závisí od pokračujúceho konania a rozhodnutia všeobecných súdov (m. m. III. ÚS 33/04, IV. ÚS 163/05, II. ÚS 307/06, II. ÚS 155/08).

20. Napriek už uvedenému ústavný súd stabilne judikuje, že na tomto názore nie je možné zotrvať bezvýhradne, pretože aj kasačné rozhodnutie všeobecného súdu môže byť principiálne spôsobilé porušiť základné právo účastníka konania. Ide najmä o prípady, ak všeobecný súd vyrieši s konečnou platnosťou otázku, ktorá je spôsobilá zásadným spôsobom ovplyvniť ďalší priebeh konania alebo jeho výsledok, prípadne ním konanie v istej časti končí a náprava eventuálneho pochybenia by mohla byť dosiahnutá len zásahom

ústavného súdu po skončení konania pri posudzovaní spravodlivosti konania ako celku, čo by nebolo účelné (m. m. II. ÚS 344/2019). Nebola by totiž účinnou ochrana poskytovaná základným právam a slobodám fyzických a právnických osôb ústavným súdom, ak by ústavný súd nemohol zasiahnuť a následky porušenia základných práv a slobôd odstrániť prv, ako skončí konanie vo veci konečným rozhodnutím akceptujúcim právny názor vyslovený odvolacím (dovolacím) súdom v jeho rozhodnutí postihnutom vadou spočívajúcou v porušení ústavne procesných práv účastníkov takéhoto konania (m. m. III. ÚS 46/2013).

21. Vzhľadom na takto formulovaný názor ústavného súdu (napr. aj vo veciach sp. zn. II. ÚS 285/2010, II. ÚS 387/2010, III. ÚS 508/2011) si pri rozhodovaní o predloženej ústavnej sťažnosti vyžaduje, aby ústavný súd skúmal, či právny názor vyslovený najvyšším súdom v napadnutom uznesení kladie v celej jeho šírke na ďalšie rozhodovanie o žalobe žalobkyne záväznú požiadavku vedúce k porušeniu označených práv sťažovateľov, ktoré by pri prípadnom neskoršom ústavno-súdnom prieskume meritórneho rozhodnutia už neboli odstrániteľné. Inými slovami, ústavný súd sa pri posúdení ústavnej sťažnosti zaoberal tým, či napadnutým uznesením najvyššieho súdu bola konečným spôsobom riešená zásadná právna otázka v neprospech sťažovateľov, ktorú už nebude možné v ďalšom konaní riešiť z dôvodu záväznosti právneho názoru nadriadeného súdu.

22. Na základe uvedeného sa ústavný súd oboznámil s odôvodnením napadnutého uznesenia najvyššieho súdu, z ktorého zistil, že dôvodom na zrušenie rozsudku krajského súdu (a súčasne aj rozsudku okresného súdu) bola vada zmätočnosti podľa § 420 písm. f) CSP spočívajúca v nedostatočnom odôvodnení ich rozhodnutí, a to vo vzťahu k dôvodom nevykonania dôkazov navrhnutých žalobkyňou (bod 26 napadnutého uznesenia). Uvedené pochybenie konajúcich súdov predstavuje podľa najvyššieho súdu porušenie práva žalobkyne na spravodlivý súdny proces.

23. Ústavný súd považuje za nevyhnutné zdôrazniť, že v napadnutom uznesení nebol najvyšším súdom formulovaný žiadny právny záver, ktorým by boli súdy nižšej inštancie po vrátení veci na ďalšie konanie viazané v zmysle § 455 CSP. Najvyšší súd v konkrétnosti

krajskému súdu vytkol, že „*ak bez vykonania ďalšieho žalobkyňou navrhnutého dokazovania akceptoval tento zjednodušený výklad okresného súdu, výrazne tým znemožnil žalobkyni predkladať dôkazy svedčiace pre jej tvrdenie, čím ju dostal do podstatne slabšej pozície voči žalovaným...*“ (bod 17.1 uznesenia) a vyjadril sa tiež k nevykonaniu dôkazov navrhnutých žalobkyňou, ktoré majú podľa najvyššieho súdu pre posúdenie dôvodnosti jej žaloby relevanciu, a preto nemali byť konajúcimi súdmi opomenuté a vyhodnotené ako nadbytočné (bod 24 uznesenia).

24. V kontexte tohto zistenia ústavný súd považuje za potrebné pripomenúť, že predpokladom na vyslovenie záveru o porušení základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, resp. práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru je len také porušenie, ktoré nie je napravitel'né alebo odstránitel'né činnosťou všeobecného súdu pred začatím konania alebo v konaní vo veci samej, resp. ktorého nápravu nemožno dosiahnuť procesnými prostriedkami, ktoré sú obsiahnuté v príslušnom procesnom kódexe (m. m. I. ÚS 148/03, III. ÚS 355/05, II. ÚS 307/06). Úlohou ústavného súdu ako súdneho orgánu ochrany ústavnosti (čl. 124 ústavy) totiž nie je meniť, resp. naprávať tvrdené či skutočné pochybenia všeobecných súdov a iných orgánov v dosiaľ právoplatne neskončených konaniach, ale je zásadne povolaný zaoberať sa zásahom do ústavne zaručených práv a slobôd sťažovateľa v právoplatnej skončenej veci za súčasného vyčerpania všetkých garantovaných právnych prostriedkov, ktoré zákon sťažovateľovi na ochranu jeho práv poskytuje. Podstatné je teda len to, či ústavnou sťažnosťou napadnuté rozhodnutie obstojí z ústavnoprávneho hľadiska.

25. Pridržiavajúc sa svojej stabilnej judikatúry, ústavný súd konštatuje, že akokoľvek sťažovatelia nesúhlasia so zásahom najvyššieho súdu do právoplatnosti rozhodnutí konajúcich súdov, ktorý označujú za neprípustný (prvá námietka), neprichádza v aktuálnej procesnej situácii (vec je opätovne v štádiu konania pred okresným súdom) do úvahy pri rešpektovaní princípu subsidiarity (čl. 127 ods. 1 ústavy) uplatnenie právomoci ústavného súdu. Napadnuté uznesenie najvyššieho súdu je síce konečným rozhodnutím v tom zmysle, že proti nemu sa už sťažovatelia nemôžu brániť žiadnym ďalším opravným prostriedkom, no jeho vydaním ešte nedochádza k takému (potencionálnemu) zásahu

do práv sťažovateľov, ktorý by nebol napravitel'ný v rámci všeobecného súdnictva. V právnej veci sťažovateľov totiž bude ďalej prebiehať konanie pred všeobecnými súdmi, pričom títo budú v ďalšom priebehu konania disponovať účinnými právnymi prostriedkami na ochranu svojich práv.

26. Z judikatúry ústavného súdu a Európskeho súdu pre ľudské práva vyplýva, že judikatúra najvyššieho súdu nie je v tejto otázke jednotná a rozchádza sa, avšak aj najvyšší súd vo svojich početných rozhodnutiach (napr. sp. zn. 6 Cdo 137/2017, 3 Cdo 3/2018, 1 Obdo 45/2017, 6 Cdo 155/2017) uznal, že jedným z aspektov práva na spravodlivé súdne konanie je aj riadne odôvodnenie súdneho rozhodnutia a jeho nepreskúmateľnosť tak predstavuje vadu zmätočnosti podľa § 420 písm. f) CSP.

26.1 Pokiaľ ide o námietku sťažovateľov, že najvyšší súd v rozpore so svojou rozhodovacou činnosťou považoval za porušenie práva na spravodlivé súdne konanie aj nedostatočné odôvodnenie rozhodnutia (druhá námietka), ústavný súd poukazuje na skutočnosť, že tak z judikatúry ústavného súdu (napr. IV. ÚS 115/03, III. ÚS 209/04, III. ÚS 95/06, III. ÚS 311/07), ako aj judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (pozri rozhodnutie H. proti Belgicku z 30. 11. 1987, sťažnosť č. 8950/80, bod 53, Van de Hurk proti Holandsku z 19. 4. 1994, sťažnosť č. 16034/90, bod 61, Ruiz Torija proti Španielsku z 9. 12. 1994, sťažnosť č. 18390/91, bod 29) jednoznačne vyplýva, že právo na riadne, t. j. aj dostatočné odôvodnenie súdneho rozhodnutia patrí medzi základné zásady spravodlivého súdneho konania. Totiž len také odôvodnenie rozhodnutia všeobecného súdu, ktoré stručne a jasne objasní skutkový a právny základ rozhodnutia, postačuje na záver o tom, že z tohto aspektu je plne realizované základné právo účastníka konania na spravodlivý proces (m. m. III. ÚS 209/04).

27. Ústavný súd pritom opakovane vo svojej judikatúre uvádza, že samotná otázka posúdenia podmienok na uskutočnenie dovolacieho konania vrátane posúdenia otázky prípustnosti dovolania patrí do výlučnej právomoci najvyššieho súdu ako dovolacieho súdu. Inými slovami, posúdenie tejto otázky je vecou zákonnosti a jej vyriešenie v súlade s ustanoveniami Civilného sporového poriadku, ktoré v zmysle čl. 46 ods. 4 ústavy majú ustanovovať podrobnosti o realizácii základného práva na súdnu ochranu vyplývajúceho

z čl. 46 ods. 1 ústavy (obdobne čl. 6 ods. 1 dohovoru), v konečnom dôsledku nemôže viesť k záveru o porušení označených práv sťažovateľov (III. ÚS 450/2017).

28. Napokon vo vzťahu k tretej námietke sťažovateľov, že najvyšší súd prekročil medze dovolacieho prieskumu tým, že bez nastolenia právnej otázky žalobkyňou podľa § 421 ods. 1 CSP podal výklad hmotnoprávnej normy, konkrétne pojmu „spoločná domácnosť“, ústavný súd uvádza, že najvyšší súd sa skutočne v napadnutom uznesení zaoberal tým, čo treba rozumieť pod pojmom „spolužitie osôb“ v zmysle § 475 ods. 1 Občianskeho zákonníka (body 22.1 a tiež 25 uznesenia), avšak ani z tejto časti odôvodnenia napadnutého uznesenia nevyplýva pre súdy nižšej inštancie žiadny záväzne formulovaný záver, a to obzvlášť za situácie (ako to aj v konečnom dôsledku konštatoval najvyšší súd, bod 25), že konajúce súdy sú pri rozhodovaní viazané len zákonom.

29. Ústavný súd v závere opakuje, že pri posudzovaní veci zohľadnil zásadu, že do neskončených konaní zasahuje len výnimočne. V prípadoch, keď je možné jednotlivé nekorrektné postupy alebo pochybenia reparaovať v neskorších štádiách konania a rozhodovania, je nevyhnutné rešpektovať princíp subsidiarity a nezasahovať do rozhodovacej činnosti všeobecných súdov v právoplatne neskončených konaniach (m. m. IV. ÚS 79/2020). V okolnostiach posudzovanej veci je teda podstatné, že opätovne bude rozhodovať okresný súd, ktorý je povinný vyhodnotiť vykonané dôkazy podľa princípu voľného hodnotenia dôkazov (čl. 15 CSP) a zistený skutkový stav právne posúdiť, rešpektujúc účel civilného sporového konania, ktorým je poskytnutie spravodlivej a účinnej ochrany ohrozených alebo porušených práv a právom chránených záujmov. Nie je pritom vylúčené, aby okresný súd po zohľadnení dôkazných prostriedkov a prípadnom doplnení dokazovania, na ktoré ho nasmeroval najvyšší súd, dospel k rovnakému právnemu záveru a znovu vydal rovnaké rozhodnutie v spore o tom, či žalobkyňa spĺňa podmienky spoločnej domácnosti zakladajúce jej dedičské právo. Sťažovatelia pritom budú mať naďalej možnosť uplatňovať v ďalších štádiách konania eventuálne námietky a všetky zákonné prostriedky v rozsahu, v akom to umožňuje Civilný sporový poriadok.

30. Aj napriek tomu, že ústavný súd po celkovom posúdení prerokovanej veci sťažovateľov nevzhladol žiaden dôvod na pripustenie výnimky zo zásady nevstupovať do rozhodnutí súdov, ktorými boli zrušené rozhodnutia súdov nižšej inštancie, nemôže nechať bez povšimnutia úvahy najvyššieho súdu prezentované v napadnutom uznesení (body 20 a 21 uznesenia) týkajúce sa bremena tvrdenia a dôkazného bremena. Najvyšší súd v tejto súvislosti uviedol: *„Preto neplatí, že dôkazné bremeno ťaží toho, kto rozhodné skutočnosti tvrdí, ale naopak ten, koho ťaží dôkazné bremeno, musí rozhodné skutočnosti zodpovedajúce skutkovým znakom jemu priaznivej normy tvrdiť; teda rozdelenie dôkazného bremena nemôže byť závislé na tom, čo ktorá strana tvrdí, ale na pravidlách delenia dôkazného bremena podľa analýzy aplikovaných právnych noriem a protinoriem...*

... krajský súd k meritórnemu rozhodnutiu viedla nesprávna predstava, že dôkazné bremeno u žalobkyne vyplývalo z bremena tvrdenia, alebo že rozdelenie dôkazného bremena bolo závislé na tom, čo ktorá strana sporu tvrdila; dôkazné bremeno záviselo iba na pravidlách delenia dôkazného bremena zo vzájomného vzťahu základnej normy a protinormy priaznivej tej-ktorej strany sporu ...“

30.1 Uvedené závery vyslovené najvyšším súdom nepovažuje ústavný súd za dostatočne logické a zrozumiteľné, a preto sa mu nedá na tieto aspoň v krátkosti nereagovať. V rámci dokazovania v civilnom sporovom konaní totiž platí zásada (§ 132 v spojení s § 185 ods. 1 CSP), že každá sporová strana musí uniesť dôkazné bremeno týkajúce sa svojho tvrdenia; kto tvrdí, dokazuje (*affirmanti incumbit probatio*). Inak povedané, sporová strana musí preukázať to, čo tvrdí, len potom môže súd zobrať jeho tvrdenie za základ svojho rozhodnutia (k tomu bližšie Števček, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha : C. H. Beck, 2016. s. 696 a 697.). Aby účastník mohol splniť svoju zákonnú povinnosť označiť potrebné dôkazy, musí predovšetkým splniť svoju povinnosť tvrdenia. Predpokladom dôkaznej povinnosti je teda tvrdenie skutočností účastníkom tzv. bremeno tvrdenia. Medzi povinnosťou tvrdenia a dôkaznou povinnosťou je úzka vzájomná väzba. Ak účastník nesplní svoju povinnosť tvrdiť skutočnosti rozhodné z hľadiska hypotézy právnej normy, potom spravidla ani nemôže splniť dôkaznú povinnosť. Nesplnenie povinnosti tvrdenia, teda neunesenie bremena tvrdenia, má za následok, že skutočnosť, ktorú účastník vôbec netvrdil a ktorá nevyšla inak v konaní najavo, spravidla nebude predmetom dokazovania (uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 4 Cdo 13/2009).

Dôkazné bremeno týkajúce sa skutočností leží na tom účastníkovi konania, ktorý z existencie týchto skutočností vyvodzuje pre seba priaznivé dôsledky, ide teda o toho účastníka, ktorý existenciu takýchto skutočností tvrdí (II. ÚS 38/2015).

30.2 Z uvedeného je teda celkom zrejmé, že v sporovom konaní musí strana na preukázanie svojich tvrdení označiť dôkazy a ak súd navrhnuté dôkazy vykoná a tým sa preukážu tvrdené skutkové okolnosti, znamená to, že strana uniesla dôkazné bremeno týkajúce sa svojich tvrdení.

31. Aj napriek tejto uvedenej výhrade však ústavný súd v danom prípade zotrval na závere o nezasahovaní do prebiehajúcich „živých“ konaní. Vzhľadom na to, že niet žiadnej spojitosti medzi napadnutým uznesením najvyššieho súdu a namietaným porušením základného práva sťažovateľov na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a ich práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, ústavný súd odmietol ústavnú sťažnosť podľa § 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde ako zjavne neopodstatnenú.

32. Vzhľadom na odmietnutie ústavnej sťažnosti ako celku sa ústavný súd ďalšími požiadavkami sťažovateľov uvedenými v petite nezaoberal, keďže rozhodovanie o nich je podmienené vyslovením porušenia základného práva alebo slobody, k čomu v tomto prípade nedošlo.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 3. novembra 2020

Jana Baricová
predsedníčka senátu